

Prinsipper for helseovervåkning og besetningsdiagnostikk av fjørfe

R. Bruce David, Veterinærinstituttet

Innhold

Generelt.....	2
Besetningsbesøk	2
1. Innledende samtale med produsenten eller driftsansvarlig	3
2. Gjennomgang av dag- eller verpelister, samt andre dokumenter	3
3. Inspeksjon av besetningen og dens miljø	4
4. Innsamling av relevante prøver	4
5. Oppfølgende diskusjon med produsenten	5
6. Problemløsning og oppfølgende undersøkelser	5
7. Rapportskriving	5

Generelt

Behandling av fjørfe skiller seg fra de fleste andre husdyr ettersom individuell behandling som oftest ikke er aktuell, med unntak av hobbyfjørfe.

Det kan ofte være et problem å stille en diagnose på stedet, ettersom mange sykdommer har uspesifikke og like symptomer. Dette krever ekstra undersøkelser i form av obduksjoner, bakteriologi, serologi med mer. Når dyr sendes inn til obduksjon er det viktig at et representativt antall av dyrene med et typisk symptombilde velges ut. Dette er spesielt viktig dersom ikke sykdomsutredning skjer i besetningen.

Det er også viktig med en rask diagnose og behandling, ikke minst for slaktekylling der omløpstiden er kort og en nedsatt helsestatus fort påvirker det økonomiske resultatet. Ved akutte sykdommer er det ofte ikke mulig å avvente dyrkningsresultater og resistensbestemmelser, men dette bør likevel utføres. På denne måten vil resultatet foreligge i de tilfeller der behandlingen ikke har hatt effekt og må justeres, eller som bekreftelse på at den valgte behandlingen var korrekt. I tillegg gir dette verdifull informasjon om de agens som forårsaker sykdom hos fjørfe.

I avgjørelsen om en eventuell behandling skal foretas må dyrenes mulighet til å bli friske vurderes, likedan dyrevelferdsmessige aspekter, tilbakeholdelsestid (egg og kjøtt) og behandlingstkostnader.

I samband med kroniske problemer i en besetning bør årsaken utredes ved en systematisk besetningsgjennomgang (fôring, miljø, stell med mer).

Besetningsbesøk

Med unntak av helseovervåkningsbesøk er det som oftest to typer problemer en blir innkalt til:

1. Sykdom og / eller økt dødelighet
2. Nedsatt produksjon / dårlig produksjonsresultat

Disse problemene kan ha kommet plutselig eller de kan ha bygget seg opp over lengre tid.

Før man drar ut på besøk er det nyttig å få litt kunnskap om besetningen det dreier seg om; driftsmetode, alder på dyrene, samt andre generelle opplysninger. En sjekklister over relevante momenter kan være nyttig å ha når man snakker med produsenten på telefonen.

Det er viktig å ha en formening om hva som er "normalt" for en dyretype før man kan forstå avvikets natur. Man kan få en idé for hva som er forventet ved å lese de relevante "breed management guides" som er mulig å skaffe gjennom de forskjellige avlsvirksomheter (for eksempel for *Ross* kylling og *Lohmann* høner).

Hvilket utstyr annet en beskyttende bekledning skal en ha med seg på besøket? Obduksjonsutstyr, blodprøvetakningsutstyr, prøveflasker, bufret formalin, transportmedium, svaber, osv. er ting man kan komme til å trenge.

En må alltid sørge for å ha nok tid til å utføre jobben riktig. Mangel på tid kan resultere i at viktige momenter ikke blir observert.

Ved ankomst til besetningen kan en dele undersøkelsen i følgende deler;

1. Innledende samtale med produsenten eller driftsansvarlig
2. Gjennomgang av dag- eller verpelister, samt andre dokumenter
3. Inspeksjon av besetningen og dens miljø
4. Innsamling av relevante prøver (og "on-site" undersøkelse hvis praktisk mulig)
5. Oppfølgende diskusjon med produsenten, samt oppfølgende undersøkelser
6. Problemløsning og oppfølgende undersøkelser
7. Rapportskrivning

Det er et viss behov for å generalisere ettersom det finnes store variasjoner i problemstillinger. Eksempler er fall i eggproduksjon, dårlig slaktevekt på kyllinger eller høy dødelighet.

1. Samtale med produsenten

Det er viktig å få produsentens tillit. Samtalen bør være ansikt til ansikt og vedkommende bør ikke føler seg truet på noen måte. Svarene produsenten kommer med er viktige, og derfor vil man helst unngå at han føler et behov for å holde tilbake opplysninger som kan sette han i et dårlig lys. Man bør heller ikke opptre med en overlegen holdning slik at han gir svar som han tror du vil ha. Heller ikke skal man begynne et besøk med kommentaren, "jeg kan ikke mye om fjørfe,...".

Etter litt høflig småprat og generelt snakk om fjørfeindustrien komme med noen mer spesifikke spørsmål. Be vedkommende beskrive problemet. Hva er dets natur og utbredelse? Hva slags målinger har blitt utført som har fått han til å tro at et problem eksisterer? Hør nøye på hans observasjoner, de er av verdi selv om han ikke bruker faglig språk. Ta notater av observasjonene for framtidig henvisning. For å få perspektiv kan det være nødvendig å bruke flere forskjellige spørsmål omkring det man mener er mer relevante observasjoner. Det kan være nyttig å ha en slags sjekkeliste slik at man ikke glemmer å spørre om relevante momenter.

Innen nå begynner man å forstå hvorfor man har blitt bedt om å undersøke besetningen. Man må jo akseptere at et problem eksisterer "inntil det motsatt er bevist", men også må huske at ofte finnes det ingen reelle problemer, eller at problemet er noe helt annet enn det produsenten tror.

2. Gjennomgang av dag- eller verpelister, samt andre dokumenter

KSL stiller krav til registrering og dokumentasjon av hva som gjøres i besetningen. De aller fleste produsenter har en dagliste (slaktekylling, kalkun) eller en verpeliste (verpehøns). En gjennomgang av listen er nyttig for å sjekke om det finnes et problem, hvor stor det er og hvor lenge det har eksistert. I tillegg til problemet selv, må man sjekke andre registreringer. Man bør sjekke ting som vannforbruk og aktiviteter som vaksinerings, medisinerings, fôrleveranser og bruk av ferievikar. Sistnevnt kan kanskje oppdages med forskjell i håndskrift. Man kan også sammenligne den nåværende dagliste med tidligere lister. Gjennom data tilgjengelig fra produksjonskontrollen er det mulig å sammenligne produsentens resultater med øvrige tall i landet.

3. Inspeksjon av besetningen og dens miljø

Når en skal studere dyras oppførsel er det viktig at dyra ikke skremmes når man kommer inn i rommet. En må studere dyra i ro og fra forskjellige standpunkter, helst under den lysintensiteten som er i huset til vanlig.

Få et generelt inntrykk av besetningen. Er den ren, ryddig og i stand? Er det tekniske i orden? Inspiser dyrene. Har de normal helse, fjørdrakt og generelt utseende? Har de normal adferd? Er de mer eller mindre "bråkete" enn normalt? Se spesielt på dyretetthet og jevnhet i flokken. Har dyra matlyst? Hvordan er avføringen? Hva med antall klinisk syke dyr? Hos verpedyr - sjekk eggmengde, knekk-, skinnegg og kvalitetsforandringer. Bedøm også miljøet mens man studerer fuglene. Er luften frisk? Finns det noen unormale lukter? Ammoniakk og CO₂ målinger? Trekk? Er temperaturen riktig? Er lysforholdene riktig? Er fôr og vann tilgjengelig? Er fôr- og vanninnredninger rene og i stand? Er strøforholdene bra (golvdrift)? Noter alle aspekter og om de er normale eller ikke.

Gjør en formening i hvilken grad dine observasjoner passer for problemet som er blitt beskrevet. Vil du forvente å se andre tilstander? Er noe blitt forandret?

4. Innsamling av relevante prøver

Avhengig av problemets art kan visse prøver bli aktuelle. Det viktigste er at disse er representative for problemet. Utvelgelsen av fugler for obduksjon bør gjenspeile de symptomene til de som dør. Hvis fugler som er i god form dør, er det galt å undersøke de som er sykkelig eller utsjaltet. Ta gjerne noen døde dyr, noen syke dyr som viser typiske symptomer og noen tilsynelatende friske dyr.

Det kan være mest praktisk å obdusere døde eller kliniske syke fugler på stedet. En kan komme med en rask diagnose og sette i gang tiltak for å bedre situasjonen. Blod og andre vevsprøver fra fuglene kan være nødvendig for videre bakteriologiske, serologiske, histologiske og flere undersøkelser. Disse bør være så ferske som mulig. Blodprøver tas fra levende dyr. Se for øvrig annet kapittel om dette.

For å unngå misforståelser er det nødvendig at en skriver en grundig anamnese når man skal levere prøver, og at de rette prøver sendes inn. Det finnes et par eksempler fra de siste årene som illustrerer dette. Tidligere i år ble en veterinær tilkalt for å undersøke en fall i eggproduksjon og noe forøket dødelighet hos en verpehønsbesetning i Biri. Produsenten selv mente at årsaken til problemet var dårlig fôr. Heldigvis ble blodprøver tatt og sendt inn til VI, der B-sjukdommen EDS ble konstatert. Ett eksempel av anamnesens betydning er der en produsent fikk diagnosen hønsekolera (også en B-sjukdom). Produsenten selv hadde sendt inn dyr til VI for obduksjon, og i rubrikken "anamnese" hadde han skrevet "høy dødelighet". Når det så ble funnet *P.multocida* hos disse dyrene kom man fram til at det måtte dreie seg om hønsekolera, også en B-sjukdom. Det viser seg at dødeligheten var egentlig på 0,5 %, noe som heller kunne beskrives som "noe forøket dødelighet". Hvis produsenten hadde skrevet de faktiske tallene, ville diagnosen vært pasteurellose og utfallet litt annerledes.

5. Oppfølgende diskusjon med produsenten

Etter undersøkelsen kan det være nødvendig med flere opplysninger. Det kan være hensiktsmessig å forklare en sannsynlig utvikling av problemet, om det kommer til å bli verre eller om og når det kan bli normal igjen.

6. Problemløsning og oppfølgende undersøkelser

Tiltak som kan redusere problemet kan nå diskuteres med produsenten. Det kan hende at det er nødvendig med medikamentell behandling av fuglene eller (mest sannsynlig) at tiltakene er rettet mot en forbedring av miljøet. Disse tiltakene bør settes i gang. Mer langsiktige tiltak kan være rettet mot fremtidige innsett, som for eksempel vaksinasjoner eller reparasjoner av innretninger som ikke lar seg gjennomføre med fuglene tilstede.

Rutinene rundt videre undersøkelse av prøvene som ble tatt og når svarene kan ventes bør diskuteres.

7. Rapportskriving

Det er en god idé å notere funn og tanker underveis for så å skrive en enkel rapport av besøket for både deg selv og produsenten. Det å lage en rapport er ikke bare en høflighet ovenfor produsenten, det er også en mulighet for å samle tankene sine og å oppdage de eventuelle spørsmål en glemte å stille! En rettfærdig og nøyaktig skrevet rapport er også kjekt å ha i tilfelle man ender opp i retten som følge av en forsikrings sak...

Det er viktig å huske at behandling av fjørfe skiller seg fra de fleste andre husdyr. Således bør diagnosen utpeke den største produksjonsfeil heller enn den innlysende årsaken til problemet (T.d. miljøbetingelser i motsetning til coli sepsis). Husk alltid at "common things occur commonly", og at det som oftest er årsaken til sjukdom er feil i miljøet eller dårlig røkt. En siste illustrasjon fra virkeligheten - en uke etter at EDS ble påvist i Biri viste en verpehøns flokk litt lengre nord de samme symptomer, dramatisk fall i verpeprosent samt noe forøket dødelighet. Vedkommende lurte på om de også hadde fått EDS. Etter noen spørsmål kom en frem til at produsenten nylig hadde fått en ny leveranse fôr. Det viste seg at det ble levert svinefôr ved en feiltagelse.